

ДА ЛИ ЈЕ УКРАДЕНА И ОД КРАДЉИВЦА САКРИВЕНА СТВАР ИЗГУБЉЕНА СТВАР. — ПРИРОДА ОСТАВЉАЊА СТВАРИ НА ОДРЕЂЕНО МЕСТО ОД СТРАНЕ КРАДЉИВЦА. — ПРИРОДА СПАСАВАЊА УКРАДЕНЕ СТВАРИ

„8 фебруара 1957. године непознато лице украло је из канцеларије туженог предузећа једну писаћу машину и сакрило је на таванском степеништу на четвртом спрату исте куће. Тужилац који је службеник Агенције за посредовање у промету робом, чије се пословне просторије налазе на трећем спрату те куће, опазио је починитеља крађе кад је овај носио машину и пошао за њим. Починитељ се на то брзо удаљио без машине, коју је тужилац пронашао на таванском степеништу, па је машину вратио туженом предузећу и тражио, сматрајући се налазачем машине, награду од 10% вредности машине, тј. 10.000 динара.”

„Првостепени суд је одбио тужбени захтев, усвајајући приговор туженог да тужитељу не припада никаква награда за спречавање крађе машине, а по мишљењу суда, крађа још није била извршена нити се ради о изгубљеној и нађеној ствари. Том се мишљењу прикључила и другостепена пресуда, која не садржи никакво образложење зашто тужитељу не може бити досуђена награда на основу правног правила из § 403 Општег грађанског законика, на које се тужитељ у жалби позивао поред правног правила из § 391 Општег грађанског законика”.

Јавни тужилац Народне Републике Хрватске сматра да је овим пресудама повређен закон, па у свом захтеву истиче:

„Тачно је да се не ради о изгубљеном предмету који је тужитељ нашао па да би могао тражити од туженика налазачку награду од 15% у смислу Упутства о поступку с нађеним стварима, односно у смислу правних правила из § 388 и сл. Општег грађанског законика.”

„Међутим, овде би био случај из правног правила § 403 Општег грађанског законика (салвацио реј олиене), по коме онај ко туђу покретну ствар сачува од неизбежног губитка или пропасти, има право захтевати од власника да му поред накнаде трошка да сразмерну награду од највише 10%. Правна теорија и јудикатура изричито наводе да се тај пропис има применити и на случајеве спречавања крађе покретнина. Ради се о посебном случају пословодства без налога предвиђеног у правном правилу § 1036 Општег грађанског законика...”

С обзиром на горње, предлаже да се обе пресуде укину и предмет врати првостепеном суду на поновно суђење.

Врховни суд Народне Републике Хрватске усвојио је захтев за заштиту законитости, из ових разлога:

„Становиште судова не може се усвојити као правилно.

„И правно мишљење јавног тужиоца, додуше, није прихватљиво, јер, по оцени овог суда, не ради се о случају из правног правила § 403 Општег грађанског законика, по коме онај ко туђу покретну ствар сачува од неизбежног губитка или пропасти има право захтевати од власника да му поред накнаде трошка да сразмерну награду од највише 10%. Нису, наиме, у овом случају испуњени сви законом тражени услови.

„Напротив, по мишљењу овог суда, ради се о изгубљеној ствари. Таквом сматра се свака ствар када је власнику место где се она налази непознато, па се, према томе, и украдена и од крађивца остављена ствар мора сматрати изгубљеном, уколико је власнику ствари ово место непознато. Стога је дужан власник и за такве ствари платити награду налазачу (тачка 10 Упутства о поступку са нађеним стварима, „Службени лист ФНРЈ”, бр. 93/49)”.

(Решење Врховног суда НР Хрватске, Гж 14/58 од 4. марта 1958. године. Збирка судских одлука, књига III, свеска 1, одлука број 61, Београд 1958).

Овај правни случај поставља у први план следећа питања: 1. да ли је украдена и од крађивца сакривена ствар изгубљена ствар; 2. природа остављања ствари на одређено место од стране крађивца и 3. природа спасавања украдене ствари.

1. Према мишљењу Врховног суда НР Хрватске, које је изражено у образложењу решења поводом поменутог правног случаја, „(...) ради се о-изгубљеној ствари. Таквом се сматра свака ствар када је власнику место где се она налази непознато, па се, према томе, и украдена и од крађивца остављена ствар мора сматрати изгубљеном, уколико је власнику ствари ово место непознато.”

Сматрамо да се становиште Врховног суда не може прихватити. Према доктрини грађанског права, изгубљена ствар је она ствар која се не налази у фактичкој власти њеног држаоца, а против његове воље (1). То значи да појам изгубљене ствари претпоставља постојање два услова. Први, објективан услов означава губитак државине на ствари. Други, субјективан услов изражава се у престанку државине без воље самог држаоца.

У овом правном случају нема поменутих услова, па се, с обзиром на то не може говорити о изгубљеној ствари. Из датог чињеничног стања види се да је починитељ крађе лично власника државине писаће машине и на њој успоставио своју државину. Та државина је незаконита и несавесна, али је то без утицаја на само постојање државине као фактичке власти на ствари. Успостављање фактичке власти на покретним стварима може се остварити на разне начине:

„Телесне ствари узимају се у државину физичким узимањем, одношењем или чувањем...” (члан 312 ОГЗ).

У нашем примеру крадљивац је извршењем крађе постао држалац ствари. Своју фактичку власт на ствари у питању он је манифестовао тако што је ствар изнео из просторија власника, однео је на скровито место и сакрио са намером да је касније однесе.

Становиште нижих судова према коме, у конкретном случају, није извршена крађа, није оправдано. По мишљењу среског суда коме се придружио и окружни суд не постоји крађа већ само покушај крађе у случају кад крадљивац узме покретну ствар, изнесе је из просторија власника и сакрије на таванском степену исте зграде.

Међутим, по члану 249 Кривичног законика крађа постоји када „ко туђу покретну ствар одузме другом у намери да њеним присвајањем прибави себи или другом противправну имовинску корист...”

Кривично дело крађе свршено је самом чињеницом одузимања предмета крађе са намером присвајања. Под одузимањем се разуме противправно лишење власника (односно држаоца) државине ствари. Како се све ствар може одузети фактичко је питање. Такође је фактичко питање и питање када се сматра да је ствар одузета. О томе у теорији кривичног права постоје разна схватања. По мишљењу већине теоретичара за радњу извршења крађе основно је да је прекинута туђе и засновано своје притежање (теорија апрехензије) (2).

На основу чињеница које садржи овај правни случај и теоријских схватања о крађи произилази да је у питању крађа, а никако покушај крађе како то тврде нижи судови.

Као што смо већ истакли, други услов да би се једна ствар могла сматрати изгубљеном је субјективне природе. У питању је престанак државине без воље држаоца.

Према чињеницама које су утврђене на ради се о изгубљеној ствари већ о противправно одузетој и сакривеној ствари. Сакривена ствар није изгубљена ствар. Она је само у два случаја изгубљена: а) кад држалац заборави место где је ствар сакрио и б) кад је ствар сакривена а не зна се ко је њен држалац. За овај други случај постоји и правно правило. То је члан 249 Српског грађанског законика који у целини гласи:

„За изгубљене ствари узимају се и оне које су закопане, узидане, или како другаче сакривене, да им се правога господара не зна, с којима, кад би се нашле, онако исто поступити ваља као и са изгубљеним и нађеним ствима по горе изложеним прописима.”(3).

Како у овој правној ствари није у питању ниједан од ова два изузетка, а у присуству смо фактичких радњи које означавају сакривање ствари, то је мишљење Врховног суда неосновано.

У образложењу Врховног суда истиче се као услов за изгубљену ствар да је место где се она налази власнику (држаоцу) непознато. То је правило. Додуше, познат је случај да је место где се ствар налази њеном држаоцу познато, али му је неприступачно.

2. У свом образложењу Врховни суд квалификује радњу починитеља крађе као остављање ствари у смислу напуштања, а не као сакривање ствари. Сматрамо да се и ово становиште не може прихватити. Према већ истакнутим чињеницама, крадљивац је изнео писаћу машину из просторија туженог, однео је на таван и сакрио на таванском степеништу. Очигледно да је у радњи учиниоца било намере да ствар склопи и да је ту намеру остварио. Околност да ствар није успешно сакрио без значаја је за случај у питању. Остављање ствари на одређено (скровито) место само је последица намере да ствар задржи за себе. Она је једна од манифестација фактичке власти на ствари. По својој природи, последицама и дејству сакривање ствари се дијаметрално разликује од напуштања ствари.

Напуштање ствари претпоставља лишење државине над њом од стране држаоца и то намерно лишење. Намера да се ствар напусти мора бити извесна и очигледна. Као таква она је израз воље држаоца да се лиши предмета државине. У питању које третирамо ниједна чињеница нас не упућује да се ради о напуштању ствари.

Ако, пак, пођемо од хипотезе коју нам намеће Врховни суд, да је крадљивац ствар оставио, онда не видимо разлог зашто то није одмах учинио, а не тек касније, бирајући за то таванско степениште. Прихватимо ли и могућност да је крадљивац опазио тужиоца и да је стекао уверење да га овај прати, он би се предмета крађе ослободио на погоднији начин, не ризикујући да буде ухваћен за време док ствар носи и склања на таван. Напуштање ствари, као што смо већ истакли, је свесно лишење државине ствари. Мотиви који наводе држаоца на одрицање државине могу бити веома различити. У нашем случају могао би постојати само један мотив: страх да не буде ухваћен и кажњен за дело крађе. Сваки други мотив био би у најмању руку апсурдан самим тим што дело крађа означава намеру да се за себе противправно присвоји туђа покретна ствар. Без те намере и нема крађе. Чинити крађу, а то значи свесно стављати себе у положај прекршиоца поретка, па потом оставити ствар, објект крађе, заиста се не може као нормално прихватити. Све напред истакнуто још у већој мери потврђује да је становиште Врховног суда о томе да је крадљивац напустио ствар неодрживо. Напротив, према датим околностима, крадљивац је по сакривању машине на уобичајен начин изашао из зграде са намером да се касније врати кад му то буде одговарало и ствар однесе.

3. У вези са овим правним случајем нарочито се поставља питање природе спасавања украдене ствари.

По мишљењу средског и окружног суда радња тужиочева није правно санкционисана па му, самим тим, не припада никаква награда.

Врховни суд, како смо већ навели, сматра да се у конкретном случају ради о изгубљеној и нађеној ствари па према

томе тужиоцу као налазачу припада награда у смислу тачке 10 Упутства о поступку са нађеним стварима.

По нашем мишљењу, ради се о једном посебном случају незваног вршења туђих послова у нужди како је то истакнуто и у захтеву Јавног тужиоца НР Хрватске.

Незвано вршење туђих послова (негоциорум гестио) означава више одговарајућих облигација којима је заједнички оквир закон. То је једна група облигација екс леге (4). Незвано вршење туђих послова састоји се у томе да се неко меша у туђ посао са намером да ради у интересу господара посла, а на то није овлашћен нити пак обавезан. Постоји више врста незваног вршења туђих послова:

1. против воље господара посла; 2. у случају нужде; 3. у туђу корист (5).

У овом правном случају у питању је незвано вршење туђих послова у случају нужде (негоциорум гестио нецесариа). Незвано вршење туђих послова у случају нужде је таква облигационо-правни однос у коме незвани вршилац својим радњама отклања опасност од предстојеће штете која би се десила господару посла, његовој породици или пак имовини. Овај правни однос настаје самом чињеницом активности лица у питању.

У животној пракси искристалисали су се следећи облици незваног вршења туђих послова у нужди па их је као такве правни поредак и санкционисао. То су:

1. спасавање људи, 2. спасавање туђих покретних ствари и 3. налаз ствари (6).

Пошто се у датом случају ради о спасавању туђе покретне ствари задржаћемо се само на овом облику незваног вршења туђих послова у нужди.

Спасавање туђих покретних ствари (салвацио реј алиене) имамо кад неко спасе туђу покретну ствар од неизбежне пропасти иако на то није позван ни обавезан. Према томе нема ове облигације ако је у питању лице које је позвано да се стара о сигурности и безбедности имовине грађана (напр. милиционер, ватрогасац).

О спасавању туђих покретних ствари још увек немамо позитивне правне прописе већ се служимо правним правилима. Према члану 403 ОГЗ:

„Ко какву туђу покретну ствар спасе од неизбежног квара има право тражити од власника (...) накнаду својих трошкова и сразмерну награду од највише 10%”.

О томе говори и члан 255 СГЗ:

„Који туђу ствар покретну од пропасти спасе, онај сам има од господара (...) тражити накнаду за трошак учињен, и сразмерну награду за труд...”

Из поменутих правила, произилазе и услови за њихову примену. Ти услови се тичу: саме ствари, околности у којима се она налази као и учиниоаче радње.

а) Ствар која је објект спасавања мора бити туђа, а не сопствена.

б) Ствар се мора налазити у опасности од пропасти. Та опасност мора бити реална и неизбежна.

в) Радња учиниочева мора бити управљена на спасавање ствари. Спасавање ствари односи се на њено сачување од пропасти. Пропаст ствари може настати услед природних догађаја и људских радњи (напр. крађе — као што је то у нашем случају). Радња мора бити предузета са намером да се ствар спасе. Та намера садржи у себи и свест да се посао оба вља за другога, тј. у туђем интересу.

Овај случај незваног вршења туђих послова у нужди (а и случај налаза ствари) има и једно посебно обележје за разлику од других случајева. То је обавеза господара посла (доминус негоциа) да пословођи (негоциорум гестору) поред накнаде трошкова (ако их је, разуме се, било) да и одговарајућу награду. У свим осталим случајевима незваног вршења туђих послова у принципу не постоји право на награду, већ под одређеним условима само право на накнаду нужних трошкова.

По природи саме ствари пословођа, по правилу, није дужан да се упусти у посао. То је ствар његових моралних и других схватања чији је оквир општа друштвена солидарност. Према томе, обавеза упуштања у посао није правна. Но, упуштавши се у посао, делујући за другога пословођа је том својом активношћу произвео одговарајуће правне последице.

У нашој правној ствари имамо управо изразит случај спасавања туђих покретних ствари као посебни облик незваног вршења туђих послова у нужди. Спасавши ствар и предајући је туженом тужилац је стекао право на награду по том основу, а не по основу налаза ствари.

Поводом конкретног случаја треба истаћи да се тужилац није у свему понашао како то предвиђају правила морала и друштвене солидарности. Наиме, могло се очекивати да ће тужилац предузети одговарајуће мере да се виновник крађе ухвати и тако не избегне правне последице за учињено кривично дело. Да су постојале могућности за то несумњиво простиче из датих околности. Но, ово и овако резонување да је тужилац могао предузети и те мере без значаја је за доношење одлуке у питању. Оно нас преноси у сферу морала осветљавајући и употпуњујући, ипак, морални лик тужиоца. Али и без тих (моралних) квалитета у конкретном понашању тужилац је стекао право на награду као незвани вршилац туђих послова па му ју је требало и досудити у смислу правног правила из члана 403 Општег грађанског законика.

Миливоје Андрејевић

RÉSUMÉ

La raison pour laquelle nous écrivons ce texte est la sentence de la Cour d'Appel de la République de la Croatie, Gž 14/58 en date du 4 mars 1958 (Recueil de décrets judiciaires, tome III, passage I, décret no 61, Belgrade 1958). La sentence de la Cour d'Appel a mis au premier plan les questions suivantes:

1. Un objet volé et caché par le voleur est-il un objet perdu?
2. Le caractère de la mise de l'objet volé dans un endroit de la part du voleur
3. La nature de la sauvegarde de l'objet volé.

1. D'après l'opinion de la Cour d'Appel: „Un objet volé et caché par le voleur doit être considéré comme perdu” En étudiant cette question nous avons constaté qu'ici il ne s'agissait pas d'un objet perdu. D'après la doctrine du droit civil un objet est considéré perdu s'il ne se trouve pas en possession réelle de son détenteur, et cela contre son gré. L'état de choses démontre que le voleur en commettant le vol a privé le détenteur de l'objet de sa possession (la machine à écrire) et qu'il a établi sur l'objet de volé sa possession. Cette prise de possession est inconsciente et illégale mais elle est sans influence sur l'existence même de la possession en qualité du droit réel sur l'objet. Dans notre cas concret, en commettant le vol, le voleur est devenu détenteur de l'objet en question. Il a manifesté son droit réel sur l'objet en question, en le faisant sortir du local du propriétaire, l'a porté dans un endroit caché et l'a caché dans l'intention de l'emporter plus tard. L'objet caché n'est pas en réalité et selon la règle, un objet perdu, au sens propre du mot. Il n'est perdu qu'en deux cas seulement:

- a. quand le détenteur a publié l'endroit où il a caché l'objet et
- b. quand l'objet est caché et on n'en connaît pas le détenteur.

2. Dans son argumentation la Cour d'Appel qualifie l'action du voleur comme celle de l'abandon de l'objet, non comme celle de l'objet caché. Nous estimons que cette opinion ne peut non plus être admise. D'après l'état concret des choses, il résulte que le voleur a caché l'objet. La circonstance qu'il ne l'a pas bien caché est sans intérêt pour le cas en question. D'après leur nature, leurs conséquences, et leur effet les objets cachés diffèrent diamétralement des objets abandonnés. L'action de l'abandon de l'objet comprend la privation de la possession sur cet objet de la part du détenteur et une privation intentionnelle. L'intention d'abandonner l'objet doit être certaine et évidente. Dans la question traitée aucun fait ne nous oriente à penser qu'il s'agit ici de l'action de l'abandon de l'objet. Bien au contraire, tout nous témoigne que l'usurpation et la dissimulation de l'objet n'est qu'un témoignage de le préserver pour soi, et non pas de l'abandonner. Commettre un vol ce qui veut dire se mettre en état de violateur de l'ordre sciemment et d'abandonner ensuite l'objet de vol, ne peut vraiment pas être admis comme normal.

3. Pour nous, d'après sa nature la sauvegarde des objets mobiles d'autrui est un cas d'exécution du travail d'autrui auquel on est pas invité (intrus) dans le besoin negotiorum gestio necessaria) C'est une obligation „ex lege”. Elle existe si les conditions suivantes sont accomplies:

- a) l'objet de la sauvegarde doit appartenir à une autre personne et ne doit pas être acquis, b) l'objet doit être en danger de perte inévitable, c) l'action de l'auteur du vol doit être dirigée vers le sauvetage de l'objet. Le sauvetage consiste en l'action de le sauver de la ruine. Différemment des autres cas de l'exécution du travail d'autrui dans le besoin et auquel on est pas invité, ce cas-là engage „dominus negotia” de donner au „negotiorum gestor” à part tous les frais de dédommagement s'il y en a eu une recompense correspondante d'après les ordres en vigueur.

Dans notre cas juridique, nous avons celui de la sauvegarde de l'objet d'autrui. En sauvant l'objet et en le remettant à l'accusé, l'accusateur a acquis le droit d'après cet élément et non pas d'après la trouvaille de l'objet, comme le constate la Cour d'Appel déjà mentionnée.

- 1) Ближе о томе видети: А. Ђорђевић — Налазак изгубљених ствари и блага као начин прибављања својине, Архив, II, Београд, 1906, страна 9
- Др. Михаило Вуковић — Општи део грађанског права, књига I, Загреб, 1960, страна 119.
- Др. Андрија Гамс — Основи стварног права, Београд, 1961, страна 253
- 2) Др. Јанко Таховић — Кривично право, Посебни део, Београд, 1955, страна 320 и сл.
- 3) Тј. по прописима чланова 242—246 Српског грађанског законика.
- 4) Др. Михаило Константиновић: Олигационо право (према белешкама са предавања), Београд, 1959, стр. 11, 146 — 147.
- 5) Др. Стеван Јакшић: Облигационо право, Општи део, Сарајево, 1957, страна 345 — 348.
- 6) Др. Михаило Вуковић: Обвезно право, књига I, Загреб 1956, страна 315—317.